

Makale Geliş | Received: 14.10.2020
Makale Kabul | Accepted: 22.02.2021
Yayın Tarihi | Publication Date: 15.03.2021
DOI: 10.20981/kaygi.893011

Serdal TÜMKAYA

Arş. Gör. | Res. Assist.
Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Fakültesi, Felsefe Bölümü, Ardahan, TR
Ardahan University, Faculty of Humanities and Letters, Department of Philosophy, Ardahan, TR
ORCID: 0000-0002-2453-4184
serdal82@gmail.com

Analitik Felsefe Neden Natüralizme Karşıdır?

Öz

Analitik felsefe (AF) kendisini Kıta felsefesi olarak adlandırılan rakibinden bir dizi çok önemli özelliğiyle ayırt etmiştir. Bunlardan bir tanesi kendisinin bilim ile olan ilişkisidir. AF geleneği son 120 yılda çokça genişleyip değiştiği için ortada bilime karşı sabit bir tutumun olması zaten beklenmese de yakından bir bakış altında AF'nin bilim ile felsefe arasına katı sınırlar çekme çabasının onun doğum lekesi olduğunu gösterecektir. AF bir asırdan uzun tarihi boyunca neredeyse her zaman bu özelliğini korumuştur. Bu nedenle, AF esasen felsefi natüralizmin tezi olan bilim ve felsefe sürekliliği fikrinin tam karşısında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Analitik Felsefe, Natüralizm, Sezgiler, Metafelsefe, Bilimselcilik, Süreklilik Tezi.

Why is Analytic Philosophy against Naturalism?

Abstract

Analytic philosophy (AP) has proudly distinguished itself from its prominent opponent in that it is a much more science-friendly philosophy. Undoubtedly, analytic tradition has become much more widened and enriched from its inception. With nearly 100–120 years of history, this tradition has borne immense variety. Thus it is not expected that its relation to science is fixed and specific. However, a much closer look would reveal that AP bears its almost universal claim to the distinction between philosophy and science as its birthmark. This tradition has successfully preserved this feature no matter what. For these reasons, AP is categorically against naturalist philosophy, whose distinguishing mark is the continuity thesis, the thesis that philosophy and sciences are continuous.

Keywords: Analytic Philosophy, Naturalism, Intuitions, Metaphilosophy, Scientism, The Continuity Thesis.

Giriş

Günümüzde analitik felsefe (AF), İngilizce konuşulan ülkelerde dominant felsefe tarzıdır. Analitik felsefeciler arasında on sene kadar önce yapılan geniş çaplı bir anket çalışması ankete katılan her iki kişıden birisinin kendisini doęalcı¹ olarak nitelediğini göstermiştir (Bourget and Chalmers 2014). Çağdaş natüralizmin en önde gelen figürü olarak hem ülkemizde hem de dünyada Quine gösterilmektedir. Quine (1969) bilim ve felsefe arasında bir süreklilik olduğunu savunur. Bu teze genelde süreklilik tezi denir. Süreklilik tezi çeşitli biçimlerde yorumlanabilir ve somutlaştırılabilir. Quine tarafından çeşitli zamanlarda bu tez, felsefenin bilimin bir parçası olduğu veya felsefe ile bilimin geri kalanı arasında kategorik ayrımlar olmadığı şeklinde ifade edilmiştir. Burada bilimden kastedilenin ne olduğu, daha doğrusu bilimin kapsamı yoğun tartışmalara neden olmuştur. Quine kimi zaman doğa bilimlerinden kimi zaman ise çok daha kapsayıcı olarak bilimlerden bahseder. Bazense insan sağduyusu ve folk kavrayışları da ilksel (rudimentary) bilim olarak niteler. Yani Quine iin bilimin kapsamı son derece geniştir.

Elbette natüralizmin ontolojik bir tanımı da verilmektedir. Bu tanıma göre natüralizm doğaüstü varlık, olay ve süreçlerin inkârıdır. Bahsini ettiğim anket çalışmasında ne yazık ki bu ayrım yapılmamıştır. Ama soru metafelsefi görüşler başlığı altında geldiği için ankete katılanların soruyu daha çok yöntemsel düzeyde algıladıklarını varsaymak makul olacaktır. Öyleyse analitik felsefecilerin en az yarısının süreklilik tezinin altında listelenebilecek görüşlerden birine sahip olduğunu düşünebiliriz. Nitekim lkemizde de bu felsefe türü genelde bilim dostu olarak görülmektedir.² Ben bu makalede AF’nin bir asırdan uzun olan tarihinin hiçbir

¹ Doğalcı ve natüralist ifadeleri bu yazı boyunca tam olarak aynı anlamda kullanılmaktadır. Bazı yazarlar alternatif olarak “naturalizm” yazımını tercih ederler.

² ülkemizde natüralizmi AF’ye karşıt olarak gören birkaç felsefeci vardır. Ama ben kendilerinin bu fikirlerini yazılarında okumadığım sadece seminerlerde kendilerinden duyduğum için isim vermek istemiyorum. Kendilerine katıldığımı belirtiyim. AF’nin karşıtları ise, AF’nin bilime olan saygı ve güven düzeyinin, saplantı seviyesinde olduğunu düşünürler. Özetle analitik felsefeciler bilimperestliğin temsilcileri olarak görülürler. Bu makale boyunca bilimselcilik ve bilimperestlik aynı anlamda kullanılmıştır. İkisi de “scientism” sözcüğünün Türkçe karşılığı olarak düşünülmüştür.

döneminde süreklilik tezinin yumuşak versiyonlarını bile benimsemediğini göstermeye çalışacağım. Bunu yapabilmek için önce AF’nin doğuşu, doğası ve kapsamı hakkında bir zet yapmalıyım.

Analitik Felsefe Nedir, Kimler Analitik Felsefecidir?

Bu kısım tümüyle AF’nin doğuşuna, erken evrelerine, geçirdiğı içsel dönüşümlere ve şimdiki durumu üzerinden kendisinin doğasını tartışmaya yöneliktir. AF tanımlanmaya oldukça dirençlidir. Onun bu özelliğı artık yaygın bilinen ve sıklıkla dile getirilen bir durumdur. Fakat biz gene de AF’nin kaba bir karakterizasyonunu vermeyi deneyebiliriz. Zaten birçok yazar da son birkaç onyılda onun betimlerini sunmaya gayret etmiştir.³ AF’nin bir dizi kapsamsal ve işlemsel özelliğini tartışmadan önce Aaron Preston’ın “AF’nin geleneksel kavranışı” adını verdiğı şeyi sunmalıyım (Preston 2010: 30ff, 31): 1. Onun yirminci yüzyılın başında ortaya çıkması, 2. Devrimci karakteri, 3. Ahistorik bakış açısı, 4. Lengüistik tezi ve 5. Geleneksel metafizik düşmanlığı.

Preston AF’nin tarihi alanında çalışan pek çok yazardan somut örneklerle bu beş özelliğın AF’nin net özellikleri olarak literatürde gösterildiğini belirtir. Biz şimdi bu listeye alternatif olarak benim tarafımdan hazırlanmış on maddelik bir olası çekirdek özellikler listesine bakalım. Bu liste AF’yi çözümlemek iin çeşitli yazarlar tarafından kullanılan özelliklerin derlemesidir:

1. AF: Kuvvetli derecede analitik olan felsefe bölümlerinde yapılan felsefedir (rneğın, Amerika’nın kuzeydoğu bölgesindeki Sarmaşık Ligi niversiteleri);
2. AF: Bir dizi felsefi tema ve problemdir (zihne karşı siyasal meseleler);
3. AF: Bir tarihsel gelenek, hareket veya okuldur (mantıksal atomculuk, mantıksal deneycilik, olağan dil felsefesi veya yenilenmiş metafizik);
4. AF: Bir yazım stilidir (açıklık, hassaslık ve mantıksal rigora karşın tarihsel farkındalık ve siyasal doğruculuk);

³ AF’nin tanımlayıcı özellikleri üzerine odaklanmış bildiğım tek Türkçe makale zg Güven tarafından 2015 senesinde kaleme alınmıştır (Güven 2015). Doğrudan bu konu üzerine yazılmasa da geçerken düşülen notlarıyla konuyu daha derinlemesine kavramamıza yardım edebilecek eserlerden bir tanesi Egemen Seyfettin Kuşcu tarafından 2017 senesinde yayınlanmıştır (Kuşcu 2017).

5. AF: Bir araştırma programıdır;
6. AF: Bir aile benzerliğidir (AF üyesi olmak için zorunlu ve yeterli şartlar yoktur);
7. AF: Bir dizi paradigmatic tarihsel figür tarafından örneklenebilir (örnek: Carnap’a karşı Heidegger);
8. AF: Felsefede bilimselci bir kamp (doğa bilimlerine karşı beşeri);
9. AF: Geleneksel felsefedeki toplumsal, kültürel, tarihsel, ideolojik ve siyasal öğelere karşı bir tepkidir; ve
10. AF: Mesleki bir mesele, amiral gemisi dergi ve dernekleri olan gevşek bir cemiyet ve beğenilmeyen felsefecilere karşı bir bloktur (örnek: APA ve SPEP).

Hans-Johann Glock *What Is Analytic Philosophy?* isimli kitabında yukarıda özetlenen özelliklerin neredeyse hepsini eleştirel bir analize tabi tutmuştur (Glock 2008). Kendisinin son derece kapsamlı incelemesi AF’nin doğasına dair problemleri harika şekilde göz önüne sermiştir. Denilebilir ki, Glock AF’nin bir okul değil ama gevşek bir hareket olduğunu ve onu birleştiren bir fikrî ve tarza dair bir şey olmadığını savunur. Glock, bir tür aile benzerliği ve gevşek bir hareket olaraksa, AF etiketinin en azından erken dönemler için meşru olduğunu savunur. Glock, AF tarihinde bazı paradigmatic figürlerin olduğunu söyler: Russell, Moore, Carnap, Putnam, Davidson, Kripke, Quine, Wittgenstein (her iki dönemi birden) ve Ryle. Diğer yandan Glock’a göre paradigmatic gayri-analitik felsefeciler de bulunmaktadır: Hegel, Schopenhauer, Nietzsche ve Marx. Üçüncü bir kategoriyse sınır durumlarıdır. Bunlar deneysel felsefeciler ve nörofelsefecilerdir.

AF’nin Ortaya Çıktığı İlk Dönemde Bilimle Tuhaf İlişkisi

AF’nin tarihi en azından doksansene geriye (yani: Viyana Çevresinin başlangıcı) veya en çok yüz otuz sene öncesine (yani: Mind dergisindeki editör değişimi) götürülebilir. Eğer birisi Aristoteles Derneği’nin kuruluşunu veya Frege’nin çalışmalarını dâhil etmek istiyorsa, AF’nin tarihinin kabaca bir buçuk asırlık olduğunu söyleyebiliriz. Bu kişi, on dokuzuncu asrın sonunda Birleşik Krallık’ta yayınlanan birkaç öncü derginin makalelerindeki tarz ve konu dağılımındaki radikal değişiklikleri temel alabilir. Örneğin, AF’nin belki de en prestijli dergisi Mind 1876 senesinden beri

yayın hayatına devam etmektedir. İlk bakışta konuyla ilgisi yokmuş gibi gözüken bu bilgiler ilginç bir şekilde AF tarihindeki mikro-devrimler ile bu dergilerdeki editör değişimlerinin tarihinin çakıştığı bilgisi ile son derece dikkat çekici hale gelir. Bunlardan bizi en çok ilgilendireni kuruluşundan sadece 15 sene sonra derginin kurucu editörünün lm üzerine 1891 yılında Mind dergisinde yaşanan büyük dönüşüm ve derginin AF’nin amiral gemisi özelliğini kazanmasıdır.

Bu dönem ile ilgili kritik şey derginin ilk on beş senesinde şaşırtıcı derecede doğalcı ve psikolojizm yanlısı bir tutum sergilemesidir. Mind dergisinin kurucu editörlerinden George Croom Robertson 1876’da, “Psikolojik araştırmaya öncelik veren bir okul olmanın ötesinde, MIND, herhangi bir felsefi okulun organı olmayacaktır,” demiştir.⁴ Bu tutum muhtemelen derginin sonraki 130 senelik tutumunun tam tersidir. Bugünkü tutum psikolojizmin tersidir ve genelde felsefi natüralizme karşıtlık olarak bilinir. Derginin sonraki üç editörü ş isimler olmuştur: 1891–1920: George Frederic Stout; 1921–1947: George Edward Moore; 1947–1972: Gilbert Ryle.

Her gelen editörle birlikte felsefenin yapılış şeklinde önemli farklılıklar gözükse de ikinci editörden sonra hiçbir dönemde, ilk editörün bilimsel felsefe ısrarından eser kalmamıştır. Bu editoryal kayma kendi başına çok ilginç olsa da, daha büyük çaplı sonuçları vardır. Sıklıkla, AF’nin Kant, Hegel, neo-Kantçılık, fenomenoloji, aşkınsal psikoloji, metafiziğin eski geleneği, İngiliz İdealizmi veya tarihsiciliğin inkarı olarak ortaya çıktığı söylenir. Fakat AF’nin amiral gemisinin bu ilginç ilk dönem tarihi kendisinin inkâr ettiği şeyin, yukarıda söylenenlerden çok, felsefe ile bilimin sürekliliğini savunan süreklilik tezi olduğunu akla getirir. Bu örnekte bahsi geçen bilimler yeni yeşermekte olan fizyoloji ve bilimsel psikolojidir. Süreklilik tezi çağdaş felsefi natüralizmin temel ilkesidir (Süreklilik tezi için bkz. Quine 1969).

⁴ Bu alıntı şrada bulunabilir: <http://fair-use.org/mind/1876/01/pr01>. Mind dergisinin internet sitesinin ana sayfasında bu tarih ile ilgili çeşitli bilgiler bulunmaktadır: <https://academic.oup.com/mind/pages/About>. Orada Robertson’ın yaklaşımı ile ilgili verilen alıntılar okur tarafından benden farklı olarak yorumlanabilir. Fakat zetlere güvenmeyen okur, derginin ilk sayındaki mukaddeme kabilinden yazıyı okumalıdır: <http://fair-use.org/mind/1876/01/prefatory-words>.

Bilim Dostu Olmanın Çeşitli Tonları

David Spurrett, bilimin etkisini kabul etmenin birbirinden çok farklı yolları olabileceğini ve bu farklı yolların takipçilerini bir şemsiyenin altında toplamının ortaya karikatürden başka bir şey çıkaramayacağını söyler (David Spurrett 2008: 158). “AF bilim dostu mudur?” şeklindeki soruya anlamlı bir yanıt oluşturabilmek için bilim dostu felsefenin ne demek olduğuna dair verilebilecek olası cevapların spektrumuna bakmamız lazımdır. Olası ölçütlerin bir ucunda doğa bilimlerinin yerleşik kabulleriyle açıktan çelişkiye girebilecek her türden felsefi iddiadan kaçınmak olabilir. Bu aslında son derece muğlak ve gevşek bir sınırlamadır. Tam ters uçta örneğin Patricia ve Paul Churchland gibi nörofelsefeciler bulunmaktadır. Patricia Churchland doktorasını tamamlayıp kendisine bir pozisyon bulduktan sonra kendi üniversitesindeki Tıp Fakültesinde derslere ve laboratuvarlara girmeye başlamıştır. Bugüne kadar sinirbilim alanında en önde gelen bazı araştırmacılarla beyin araştırmaları daha deneme aşamasındayken düzenli ve derin bir iletişime girmiştir. Hatta onlardan bazılarıyla kitaplar ve makaleler basmıştır. Uç bir ortak çalışma örneği için bkz. (Churchland & Sejnowski 1992).

Kesin bir ölçütü baştan koymak yerine, AF’nin kurucuları veya en ünlü takipçi ve geliştiricilerinin bu yelpazenin neresinde durduğunu tespit etmekle başlamak daha yararlı olacaktır. Başlangıç noktamız kurucular olsun: Frege, Russell, Moore ve Wittgenstein. Frege bilindiği üzere bir matematikçi. Doktorasını da matematik üzerine yapıyor. Bilimin dünyayı açıklamadaki üstün önemine dair herhangi bir kuşkusu yok. Yerleşik bilimsel bulguları veya yeni ortaya atılan kuramları salt felsefi bir konumdan kalkarak yıkmaya gibi bir denemesi hiç olmuyor. Ama kendisinin aynı zamanda psikolojizme şiddetle karşı çıktığı ve onu yaptığı işten tümüyle uzaklaştırmaya çalıştığı biliniyor (Frege 1956).

Olaya farklı bir açıdan bakmayı deneyelim. Felsefe yaparken bilime yakın durma (onunla kaynaşma-etkileşme) ilkesi alametifarikası olan felsefe okulunun adı doğalcılıktır. Frege’nin doğalcılığa yakın olduğunu söylemek mümkün değil. Kendisi mantık ile psikoloji arasına çok keskin sınırlar çizilmezse nesnel bir doğruluk

kavramına sahip olamayacağımızı savunuyor (Frege 1956: 290). Hatta Kitcher, Frege’nin doğalcılığın en kardinal tezlerine karşı çıkan (AF geleneğindeki) ilk örneklerden olduğunu düşünür (Kitcher 1992: 53n6). Burada öyleyse en makul sonuç bilim ile felsefe ilişkisinde Frege’nin en iyi ihtimalle minimalist bir konumda olduğudur.

Sıra Moore’a gelince iş biraz değışıyor. Moore (1959) sağduyunun savunucusudur. Nitekim bahsini ettiğim makalesinin adı budur. Bilim ise sıklıkla sağduyu ile çelişir. Kafa karıştırması muhtemel olan diğr iki kurucudur: Wittgenstein ve Russell. Wittgenstein *Tractatus*’ta tüm bilgilerin ancak doğa bilimi tarafından retilebileceğini söylüyor. İlk bakışta son derece bilimselci (“scientific”) bir tutum takındığı izlenimi edinilebilir. Fakat Wittgenstein aynı zamanda bilim ve felsefe arasına keskin bir ayrım çekmekte en kararlı kurucudur. Zaten bunu *Tractatus*’un dördüncü bölümünde açıkça söylüyor. Psikoloji bilimini ve evrim kuramını felsefe ile ilişkisi olmayan şeyler olarak niteliyor (Wittgenstein 2013: 4.11 ve sonrası).⁵ Wittgenstein’ın, yerleşik bilimsel bulguların kendi tezlerini sınırlamasına izin verdiğini gösterir pek fazla bir veri yok elimizde. Ama görüldüğü kadarıyla doğa biliminden başka, onun ötesinde, bir takım hakikat iddialarına felsefede yer vermiyor. Bir bakıma aslında bu bilimselci bir tutum sayılabilir. Ama Wittgenstein *Tractatus*’ta çok sayıda somut tez ileri sürüyor. Bunları geliştirirken bilimin etkisine kapalı olduğ izlenimini veriyor. Bilimin etkisine kapalı bir felsefeyi savunmakla süreklilik tezini savunmak birbirinin tam tersidir.

Sonuncu kurucuya bakalım: Russell. Russell’ın AF tarihindeki yeri kabaca 1900–1925 tarihleri arasındadır diyebiliriz. AF’nin en güzel örneklerinden birisi olduğ iddia edilen makalesi 1905 tarihli dir (Russell 2005). Örneğın, Russell’ın 1923 tarihli “Muğlaklık” başlıklı yazısı epistemolojinin sorunlarını gerçk sorunlar olduğ kadarıyla fizyoloji ve fiziğın soruları olarak gördüğünü söylüyor (Russell 1923). Bu tavrın ifade edildiğı makalenin, doğalcı epistemolojinin en açıktan savunulduğ ilk AF metni

⁵ Bu fikirler örneğın pragmacılığın *doğalcı* versiyonun önderlerinden John Dewey’in tam tersi yöndedir bkz. Sachs 2018. Demek istediğım şey pragmacıların genel olarak *Tractatus* yaklaşımının tersini savundukları değıldir. Sadece bunlar arasında bazılarının deneysel bilimlerle örneğın epistemoloji arasında kurduğ bağıın *Tractatus*’un tam tersi yönde olduğdur. *Tractatus* tipi bilim-felsefe ilişkisine en iyi pragmacı örnek C. I. Lewis olabilir (bkz. *aynı eser*).

olduğu söylenebilir (Peirce ve James gibi pragmacıları bu geleneğin dışında tutmak kaydıyla tabii). Bu bakımdan en azından Russell’ın bilim–felsefe ilişkisine dair Frege ve Wittgenstein’den çok farklı olduğu kabul edilmelidir. Yani en azından bu dört kurucu figür söz konusu olduğunda felsefi etkinlik Russell hariç tutulmak kaydıyla bilimin etkilerine bazen teorik düzeyde ama her zaman pratik anlamda kapalı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. şimdi geçelim bu dört kurucunun şöyle veya böyle devamcısı ve fikirlerinin geliştiricisi olan ikinci kuşak analitik felsefecilere: mantıksal deneyimciler.

Mantıksal deneyimciler ifadesi genelde hem Viyana evresi hem de Berlin çevresini birden kapsar.⁶ Bu son derece sıkıntılı bir pratik olsa da kolay olsun diye ben de burada mantıksal deneyimciler ifadesini kullanacağım. Sıkıntı Viyana ve Berlin çevrelerinin arasındaki kimi önemli farklarda yatmaktadır. Ülkemizde Viyana evresi daha çok Carnap ne yazdıysa onunla tanınır. Carnap mantıksal deneyimcilerin geneli gibi bilimsel dünya görüşünün keskin bir savunucusudur. İyi ama bilimsel dünya görüşü nedir ve onu nasıl savundular? Bu sorulara cevap vermek göründüğünden çok daha zordur.

Viyana evresinin 1929 tarihli manifestosuna göre hem Viyana hem Berlin çevreleri ve ayrıca Einstein, Russell ve Wittgenstein bu dünya görüşünün temsilcileridir (Carnap, Neurath, and Hahn 1929). Bu çalışmanın akışına göre Russell zaten öyledir. Einstein elbette öyledir ama konumuzun dışında kalmaktadır. Ben şimdi Carnap ve Berlin evresinin önde gelen ismi Hans Reichenbach (1891-1953) zerinden devam edeyim. Carnap aslında bazı bakımlardan Kant’a benzer. Örneğin doğal dillerin hem pragmatik hem semantik hem de sentaktik yanları olduğunu ve fakat kendisinin pragmatik tarafla ilgilenmediğini belirtir (Carnap 1955). Bu bize Kant’ın ahlakta görgül, psikolojik, antropolojik yanlar olduğunu ama kendisinin onlarla ilgilenmediğini ve aşkın olan boyutla ilgilendiğini söylemesini andırıyor. Carnap’ın genel felsefi yaklaşımı

⁶ Mantıksal deneyimcilik ve mantıksal pozitivizm deyimleri ülkemizde bazen eř-anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bazense ilki, ikincisinin bir alt kümesi gibi düşünülmektedir. Bazıları Viyana–Berlin çevreleri ve mantıksal atomculukta ifadesini bulan Russell–Tractatus çerçevesini topluca mantıksal pozitivizm olarak değerlendirmektedir.

her durumda bilim ile felsefe arasına keskin ayırım koyuyor. Carnap bunu doğa bilimi–metafizik, sentetik–analitik ve pragmatik–sentaks gibi ayrımlarla çevreliyor. Carnap bu anlamıyla bir tür analitik dalisttir desek yeridir. Diğer yandan Reichenbach hiç öyle bir izlenim vermiyor:

Fakat kendisini ilgilendiren meselelerle uğraşmakla filozofun muhtelif bilimsel disiplinlerden uzaklaştığı da görülmektedir. Bu yüzden bilimlerle felsefe arasına bir yabancılık girmiştir. Bilim adamının filozofun incelediği meseleleri görmediğini, onun ne istediğini anlamadığını sık sık gzlemektediriz; bununla hatanın daima bilim adamında olduğunu söylemek istemiyorum; aksine çok defa kabahat filozoftadır. Soyut meselelerle uğraşmak yüzünden filozof, çoğu defa ayağının altındaki sağlam zemini kaybetmiştir. O zaman bilginin nasıl olduğunu soracağı yerde, bilginin nasıl bir manzara arz etmesini istediğini yahut fikrince nasıl bir manzara sunması gerektiğini tasvir etmiştir; o, çok defa içinde her şeyi güzel bir deruni ahenk halinde toplayan, fakat insanların bilgi adı altında anladıkları şeylerle hiçbir münasebeti olmamak gibi yalnız bir tek hatası bulunan ideal binalar kurmuştur. Böyle bir felsefe, hakikat bilgisinden daha ziyade şiire yakın olduğundan “kavramlar şiiri” adını alabilir. (Reichenbach 2013b: 40).

Reichenbach bize içine kapanan felsefenin bilimlerden uzaklaştığını ve nice kötü sonuç yarattığını anlatıyor. Bu yazı esasen 1935 tarihliidir. Mantıksal deneyimciliğin zirve zamanıdır dersek yeridir. Reichenbach’a göre bilimlerle bağı kopmuş, ayağının altındaki sağlam zemin kaymış soyut felsefeci, bilginin nasıl olduğunu sormak yerine bilginin nasıl olması gerektiği hakkında düşünür. Bu gerçekten çok şaşırtıcıdır. Bu tarz bir ifadeyi bulmamız gereken yer Quine veya Kuhn gibi felsefecilerin metinleridir. Ama hayır onu burada 1935 tarihinde Berlin evresinin en önde gelen fiğrnn yazısında görüyoruz. Bu fikir doğalcı epistemolojinin en azından kuvvetli çeşidinin ana fikridir diyebiliriz. Yukarıda paralel bir fikrin Russell tarafından 1923 yılında savunulduğunu görmüştük. Yukarıda alıntıladığımız uzun pasajdaki ifadelerin çok benzerleri Reichenbach’ın Türkiye’de çalıştığı 1933–1938 seneleri arasında yazdığı tüm yazılarında bulunabilir (Reichenbach 2013a).

Fakat Carnap’ta bulunmaz. Carnap felsefeyi bir tür *a priori* etkinlik olarak görmüştür. Reichenbach ise aksini savunur. Gündelik yaşamın tüm zorluklarına ve doğa bilimlerinin teknikleşmesine rağmen Reichenbach felsefecileri bilim öğrenmeye sevk eder. Zaten ilginçtir ki bizim kolay olsun diye Berlin evresi dediğimiz şey aslında

Berlin Ampirik (Bilimsel) Felsefe Derneğidir. Kendi yaptıkları işe önce ampirik felsefe sonra ise bilimsel felsefe demiştirler. Viyana Çevresi eğer Carnap ile temsil edilecekse bahsi edilen şeyin hiçbir şekilde ampirik bir felsefe olduğunu söyleyemeyiz.

Demek istediğim şey Carnap’ın ampirik bilgiden uzak durmasıdır. Yalnız buradan genelleme yapacak değilim. Kimisi bana örneğin Otto Neurath’ın bir tür natüralist felsefe yaptığını söyleyerek itiraz edebilir. Kısmen haklıdır da. Zaten benim açımdan Neurath mantıksal deneyimcilikten çok doğalcılığa yakın bir figürdür (krş. İrzık 2010). Demek istediğim şey, bilimle somut–aktif bir ilişki içerisinde olmak bir ölçtse, mantıksal deneyimciliğin Carnap ile temsil edilen kanadı pek de bilim dostu sayılmaz. Ama Reichenbach veya Neurath *kısmen* böyle addedilebilir. Buradan çıkardığımız sonuç analitik gelenek denilen şeyin kurucularının çoğunluğundan farklı olarak mantıksal deneyimcilik döneminin bilimle ilişkisinin daha çeşitlendiğidir. Her durumda saydığımız isimlerden tek biri bile felsefî pratiklerinde Quine, Kuhn veya Churchland tarzı bir felsefe icra etmemişlerdir. Analitik–sentetik, psikolojik–mantıksal, keşif bağlamı–gerekçelendirme, gözlem–kuram ve metafizik–bilim ikilikleri Reichenbach dâhil tüm bu isimlerin felsefesini baştanbaşa kaplamıştır.

Carnap daha çok Frege veya Wittgenstein benzeri bir bilim–felsefe ilişkisi kurgulamıştır. Nitekim Carnap, Frege’nin öğrencisi ve Wittgenstein’in dostudur. Ama Reichenbach veya Neurath söz konusu olduğunda daha çok Russell tipi bir ilişki vardır denilebilir (Reichenbach 2013c). Neurath ise bir sosyal bilimci. Sosyal bilimcinin zaten görgül olanı baypas ederek aşkın olana meyletmesi çok olası değildir. Yine de mantıksal deneyimcilik döneminin, AF geleneğinin kuruluş aşamasına göre daha çok yüzünü bilime döndüğünü söylemekte bir mahsur görmüyorum. Kıta Avrupası’ndan Amerika’ya taşınan mantıksal deneyimciler, İngiltere’de yapılan türden felsefeden bu anlamıyla bugün bile farklı bir felsefe yapılmasını sağlamışlardır.

Sonrasında ise ciddi bir gerileme var. Önce Oxford ile anılan Olağan Dil Felsefesi geleneğİ ve ardından *son yarım asrın* analitik ontolojisi durumu çok değiştirmiştir. Olağan dil (ve zihin) felsefesi geleneğİ bilim ile felsefe arasındaki bağları tümüyle kesmiştir. 1940lardan 1960lara kadar yüksek etkinlik gösteren bu felsefe okulu için

artık bilim doğal dilin analizinden tümüyle çıkarılmıştır. Buna paralel yükselen mantıksal davranışçılık veya analitik zihin felsefesi diyebileceğimiz ve önde gelen isimleri Gilbert Ryle ve David Armstrong olan bir hareket bilimle zihin felsefesi arasındaki bağlantıyı koparmış ve yerine sağduyusal açıklamaları getirmiştir.

Bu felsefeciler örneğin folk psikolojik açıklama çerçevesini bilimin dönüştürücü gücünden bağımsız bir şey olarak görmüşlerdir. Bu gerçekten ilginçtir. Ortaya folk psikolojik açıklamaların bilimsel gelişmelerden etkilenmeyecek, onlardan muaf bir yapısı olduğunu savunan bir dolu zihin felsefeci çıkmıştır. Burada çok ilginç olduğunu düşündüğüm şey, folk psikolojik açıklama çerçevesinin bilimsel ilerlemelerden muaf olduğunun önsel argümanlarla kesin bir şey olarak bize sunulmasıdır. Bu nl eleyici materyalizm tartışmasının eski versiyonlarının doğduğu bağlamdır.

Bu türden felsefecilere karşı Sellars, Rorty ve Feyerabend folk psikolojisinin de aslında bir kuram olduğunu göstermeye çalışmıştır.⁷ Burada bir yandan Smart ve Place gibi zihni beyinle açıklamaya çalışan kuramcılar diğer yanda aslında folk psikolojisinin kuramsal yapısını ortaya koymaya çalışan kavramsal analizler öte yanda ise beyin bilimlerinin bu tür meselelere dair diyecek bir şeyi olmadığını savunan felsefeciler yer almaktadır. Bu son kısım işte sıradan dil felsefesinin sıradan zihin felsefesi diyebileceğimiz karşılığıdır.

Bugünse analitik zihin ve dil felsefesi ile analitik ontoloji deneysel bilimlerle bağını ya toptan kesmiş yahut oradan ithal edilen bir miktar aşırı ehlileştirilmiş bilimsel sonuçlar ile kendi kuramlarını daha da bilime dışsal kılmıştır (McGinn 1989), (Jackson 1982) .Fakat günümüzü çok daha uzunca anlatmaya gerek yok. Eskilerden farklı olarak řu anda ekirdek AF alanlarında çalışan felsefeciler büyük ölçüde sezgilerine ve sağduyuya yaslanmakta herhangi bir beis görmemektedirler (zer & Sol 2019).

Zombi denilen şeyin olanaklı olup olmadığı tartışması “olanak” sözcüğünün kapsamı oldukça genişletilerek görgül bilimlerin asla ulaşamayacağı bir nokta olan

⁷ Bkz. Rorty 1970, Sellars 1991, Feyerabend 1963.

mantıksal olanaklılık denilen yere kaymıştır. Çok ilginç ama bu zaten Carnap’ın analitik-Kıta felsefesi ayrımının en belirginleştiğı dönemde yazdığı makalesinde eleştirdiğı tutumdur (Carnap 1959). Yalnız bu sefer Carnap’ın eleştirdiğı pozisyonun sahibi Heidegger değıl ne yazık ki günümüzün analitik felsefecileridir.

Mantıksal olanaklılık öyle ilginç bir şeydir ki kendisinin bir alt seviyesi olan metafizik olanaktan ne farkı olduğunu kestirmek iyice zorlaşmıştır. Zombi denilen şeyin varlığını düşündüğünüzde bu kavramın içerisinde bir mantıksal çelişki bulabiliyor musunuz? Cevabınız hayırsa siz zombilerin mantıksal olarak olanaklı olduğuna inanıyorsunuz demektir. Peki, fizik yasalarına göre zombi olanaklı mıdır? Eğıer hayır dersanız siz zombinin nomolojik olarak imkansız olduğunu kabul etmiş olursunuz. Demek ki size göre zombi yalnızca mantıksal bir olanağıa sahiptir ama yasal bir olanağıa sahip değıildir. Yani, doğıa yasalarının sınırları içerisinde Zombi aktüel bir varlığıa sahip olamaz.

Peki, zombi kavramında mantıksal bir çelişki olup olmadığına nasıl karar verebiliriz? Eğıer size bu çok aşık ar geliyorsa, sizin için kipsel açıklamalar kabul edilebilir demektir. Fakat birçok doğıalcı kipsel açıklamalara son derece şüpheyle yaklaşıır. En net karşı çıkış için bkz. (Quine 1951).

Mantıksal olarak zorunlu demek için tersinin i-elişkilili olduğunu bilmemiz lazım. İyi ama i-elişkililik durumunun belirleyeni nedir? Burada Quine’ın 70 sene önce başlattığı bir tartışmaya girmeye imkan yok. Tek demek istediğim şey en azından doğıalcılar açısından kipsel yaklaşımın zihin felsefesine girmesinin yıkıcı sonuçları olduğudur. Bu durum özellikle Kripke ve Putnam’ın 1970’li yıllardaki çalışmaları ile analitik ontoloji ve zihin felsefesine egemen olmuştur. Onlar sayesinde “olası dünyalara yolculuk felsefi argümanın standart aracı haline gelmiştir” (Ross, Ladyman, and Spurrett 2007: 9). Olası dünyalarla düşünmek felsefecileri sezgilerine güvenmek zorunda bırakabilir. Sezgi ise kültüre ve bilgiye bağılamsaldır. Dolayısıyla güvenilmezdir. Özetle bilim sıklıkla sezgiye aykırı keşifler yaptığı iin sezgiye dayalı felsefe bilime uzak felsefedir diyebiliriz.

Bilim Dostu Olmayı Yanlışı Mı Anlıyoruz?

Yukarıdaki akıl yrtmelerimde bilim dostu olmayı fazla katı algılamış gibi gözükmüş olabilirim. Bana itiraz olarak bilimle doğrudan çelişki içine girmemenin yeterli olduğu söylenebilir. Dahası zaten AF’nin savlarının ve bulgulamaya çalıştığı bilgi tipinin yapısal olarak deneysel bilimlerin erişimine kapalı olduğu iddia edilebilir. İkincisini öne süreceğ çok sayıda felsefecinin ülkemizde bulunmasının mümkün olduğunu öngörüyorum. İlki ise belirsiz olması münasebetiyle sorunludur.

Burada demek istediğim şey, kesinlikle felsefenin bilimi model olarak yapılması değildir. Bu önerinin kendisi, bilimlerde müthiş bir yöntem, kesinlik düzeyi ve konu kapsamı çeşitliliği olması nedeniyle anlamsızdır. Hele de bilime tarihsel bakarsak çeşitlilik inanılmaz boyutlara varacaktır. O kadar ki Quine 1969’da kozmolojiden tarihsel coğrafyaya, kuramsal fiziğin en aşırı ve sorumsuz fantezilerine kadar her şeyi bilimin doğal bir parçası olarak görmüştür (Quine 2004: 275). Dolayısıyla eğer felsefe bilimi model alacaksa bile bu ancak çok çeşitli şekillerde felsefe yapılmasıyla sonuçlanacaktır. Buna koltukta (“armchair philosophy”) oturarak yapılan tüm aktivitelere ek olarak, laboratuvara bizatihi dahil olma da girebilir.

Zaten koltukta oturularak yapılan her şeyi *a priori* olarak nitelemek anlamsızdır. Örneğin, Daniel Nolan (2014) felsefecilerin koltukta yaptıkları pek çok işe *a posteriori* gözüyle bakmıştır. Bilimcilerin bir kısmı sıklıkla kendi disiplinlerinin doğası hakkında ve disiplinindeki temel kabuller üzerine derin düşünceler ileri sürmüşler, felsefecilerinkine benzer araçlar kullanmışlardır. Aslına bakarsanız Nobel ödülü almış birçok bilimci bunu yapmıştır. Düşünce deneyi denilirse Einstein, matematiğin ve mantığın doğası denilirse Poincare, biyolojinin tarihi söz konusu olduğunda Ernst Mayr (1982), fiziğin nasıl yapılması gerektiğine dair Mach ve birçok başka bilimci bir tür felsefe ve düşünce tarihi çalışması yazmıştır.

Dahası bazı felsefeciler, örneğin, analitik zihin felsefesinin en favori araçlarından olan düşünce deneylerinin bilim insanlarının elinden çıkan bilimsel çeşitlerini de felsefi bir aktivite olarak görüyor. Daha başka bazıları ise bilim insanlarının felsefi

etkinliklerini bilim insanı olarak değil aslında ikinci bir kimliğe bürünerek *qua* felsefeci yaptığını düşünüyorlar. Burada semantik bir tuzağa kendimizi dşrmemeliyiz. Elbette bilimciler ile felsefecilerin yöntemleri, araçları ve konuları arasında bir takım örtüşmeler bulunabilir. Ama yine de bazı problemler daha doğal olarak felsefede ev bulurken başka bazı problemler doğal evlerini bilimde bulurlar (Churchland 1986: 2–3). Bu asla kategorik bir ayırım olarak düşünülmemelidir. nemli olan şey akademik disiplinlerin idari sınırlarına hapsolmadan, verili problemin çözümü için hangi alanı ziyaret etmek, hangi kavramı kullanmak, hangi yönteme dayanmak gerekirse onu yapmaktır.⁸

Bugün analitik ontolojinin, zihin veya dil felsefesinin problemi felsefeyi bilimi model olarak icra etmemesi değildir. Böyle bir şeye hacet yok. Ama zihin, zgr irade veya bilgi gibi problemler hakkında felsefi kuramlarımızı sınırlandırması gereken deneysel veya kuramsal veri ve gelişmelere kulak tıkamak bizi sadece mantıksal hamlelere mahkm bırakır. Sorun buradadır. Ne kadar az bilimsel bulguya bakarsanız o kadar çok mantıksal hamle size mümkün gelir. Bu da yanlış yapma ihtimalinizin oldukça yükselmesi anlamına gelir.

Sonuç

Çağdaş AF’nin sorunu sezgileri, sağduyuyu, sorumsuz düşünce deneylerini, yerleşik bilimsel bilgilerle alakasını kesmiş mantıksal hamleleri veya kültürel-mesleki eski zaman bilgilerini ve kaygılarını gereğinden fazla ciddiye alması ve onların ötesine geçmeye çalışmamasıdır. Bu nedenle günümüz AF’sini bilim dostu görmek tümüyle hatalıdır. Fakat daha ilginç olan günümüz felsefecilerinin ağdaş anaakım AF’yi bilim dostu olarak görmeleridir. Bu kendi başına çok önemli olmasa bile günümüz felsefecilerinin ya bilim kavramına dair çok hatalı bir algılarının olduğunu ya da kendi yaptıkları için doğası hakkında çok ciddi şekilde yanıldıklarını akla getirir. İlk olasılık doğrudan felsefi bir problemdir. İkinci olasılıksa çok daha kötümser bir tabloya işaret ediyor.

⁸ Aynı fikir için bkz. Sejnowski and Quartz 2002, nsz.

KAYNAKÇA

BOURGET, David and David CHALMERS (2014). “What Do Philosophers Believe?” *Philosophical Studies*, 170 (3): 465–500. <https://doi.org/10.1007/s11098-013-0259-7>.

CARNAP, Rudolf (1955). “Meaning and Synonymy in Natural Languages.” *Philosophical Studies* 6 (3): 33–47. <https://doi.org/10.1007/BF02330951>.

CARNAP, Rudolf (1959). “The Elimination of Metaphysics through Logical Analysis of Language.” *Logical Positivism*, edited by A. J. Ayer, translated by Arthur Pap, pp. 60–81. Glencoe, Ill.: Free Press.

CARNAP, Rudolf; NEURATH, Otto & Hans HAHN (1929). “The Scientific World Conception: The Vienna Circle,” Vienna: Artur Wolf. 1929, <http://evidencebasedcronics.org/pdfs/viennacircle.pdf>.

CHURCHLAND, Patricia Smith (1986). *Neurophilosophy: Toward a Unified Science of the Mind-Brain*, Cambridge, MA: MIT Press.

CHURCHLAND, Patricia Smith and Terrence J. SEJNOWSKI (1992). *The Computational Brain*, Cambridge, MA: MIT Press.

FEYERABEND, Paul (1963). “Materialism and the Mind-Body Problem,” *The Review of Metaphysics*, 17 (1): 49–66. <https://doi.org/10.2307/20123984>.

FREGE, Gottlob (1956). “The Thought: A Logical Inquiry,” *Mind*, 65 (259): 289–311.

GLOCK, Hans-Johann (2008). *What Is Analytic Philosophy?*, Cambridge, MA: Cambridge University Press.

IRZİK, Grol (2010). “20. Yzyıl Bilim Felsefesi Tarihini Yeniden Yazmak.” In *Anlam Kavramı zerine Yeni Denemeler*, ed. S. Kibar, S. Bayram, ve A. Sol, 33–46. Legal Yayınları.

JACKSON, Frank (1982). “Epiphenomenal Qualia,” *The Philosophical Quarterly*, 32: 127–36. <https://doi.org/10.2307/2960077>.

KITCHER, Philip (1992). “The Naturalists Return,” *Philosophical Review*, 101 (1): 53–114. <https://doi.org/10.2307/2185044>.

KUŞÇU, Egemen Seyfettin (2017). “Güncel Analitik Felsefenin Ontolojisinde Yeni-Aristotelesçilik: Gerçekten Yeni Mi?,” *Kutadgubilig*, 34: 631–57.

MAYR, Ernst (1982). *The Growth of Biological Thought: Diversity, Evolution, and Inheritance*, Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.

MCGINN, Colin (1989). “Can We Solve the Mind–Body Problem?” *Mind*, 98 (391): 349–66. <https://doi.org/10.1093/mind/XCVIII.391.349>.

MOORE, George Edward (1959). “A Defense of Commonsense.” *Philosophical Papers*, pp. 32–45, London: George Allen & Unwin.

NOLAN, Daniel (2014) “The A Posteriori Armchair,” *Australasian Journal of Philosophy*, 93 (2): 211–31. <https://doi.org/10.1080/00048402.2014.961165>.

ZER, zge, and Ayhan SOL (2019). “From Moral Intuitions to Free Will Intuitions: A Dual Interacting-Process Model,” *Beytulhikme*, 9 (4): 881–97.

PRESTON, Aaron (2010). *Analytic Philosophy: The History of an Illusion*, London and New York: Continuum.

QUARTZ, Steven R. and Terrence J. SEJNOWSKI (2003). *Liars, Lovers, and Heroes : What the New Brain Science Reveals about How We Become Who We Are*, New York: Quill.

QUINE, Willard Van Orman (1951). “Main Trends in Recent Philosophy: Two Dogmas of Empiricism,” *Philosophical Review*, 60 (1): 20–43.

QUINE, Willard Van Orman (1969). “Epistemology Naturalized.” *Ontological Relativity and Other Essays*, pp. 69–90, New York, N.Y.: Columbia University Press.

REICHENBACH, Hans (2013a). *Bilime Yeni Pozitivist Bakış. İstanbul Konferansları*, ed. Remzi Demir ve İnan Kalaycıoğulları, çev. Nusret Hızır ve Halil Vehbi Eralp, Ankara: Epos Yayınları.

REICHENBACH, Hans (2013b). “Descartes ve Rasyonalizm,” *Bilime Yeni Pozitivist Bakış. İstanbul Konferansları*, ed. Remzi Demir ve İnan Kalaycıoğulları, çev. Nusret Hızır ve Halil Vehbi Eralp, ss. 39–49, Ankara: Epos Yayınları.

REICHENBACH, Hans (2013c). “Felsefe ve Tabiat Bilimleri,” *Bilime Yeni Pozitivist Bakış. İstanbul Konferansları*, ed. Remzi Demir ve İnan Kalaycıoğulları, çev. Nusret Hızır ve İnan Kalaycıoğulları, ss. 13–21, Ankara: Epos Yayınları.

RORTY, Richard (1970). “In Defense of Eliminative Materialism,” *The Review of Metaphysics*, 24: 112–21.

ROSS, Don; James LADYMAN & David SPURRETT (2007). “In Defense of Scientism.” *Every Thing Must Go: Metaphysics Naturalized*, pp. 1–65, New York, N.Y.: Oxford University Press.

RUSSELL, Bertrand (1923). “Vagueness,” *Australasian Journal of Psychology and Philosophy*, 1 (2): 84–92.
<https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1080/00048402308540623>.

RUSSELL, Bertrand (2005). “On Denoting,” *Mind*, 114 (456): 873–87.

SACHS, Carl B (2018). “‘We Pragmatists Mourn Sellars as a Lost Leader’: Sellars’ Pragmatist Distinction Between Signifying and Picturing,” *Sellars and the History of Philosophy*, edited by Corti and Nunziante, Routledge.

SEJNOWSKI, Terrence J. & Steven R. QUARTZ (2002). *Liars, Lovers and Heroes: How the New Brain Science Reveals about How We Become Who We Are*, New York: HarperCollins.

SELLARS, Wilfrid (1991). “Philosophy and the Scientific Image of Man,” *Science, Perception, and Reality*, pp. 1–40, London: Ridgeview Pub Co.

SPURRETT, David (2008). “Why I Am Not an Analytic Philosopher,” *South African Journal of Philosophy* 27 (2): 153–63.
<https://doi.org/10.4314/sajpem.v27i2.31509>.

WITTGENSTEIN, Ludwig (2013). *Tractatus Logico Philosophicus*, çev. Oruç Aruoba, 7. Baskı, İstanbul: Metis.